aktuell arbetsrätt

MÅNADSRAPPORT SEPTEMBER 2021

septemberrapporten innehåller följande dom

- AD 2021 nr 47, som handlar om stridsåtgärd och grunder för veto enligt medbestämmandelagen, s 1

De Bästa Hälsningar

Tommy Iseskog

Domar från Arbetsdomstolen september 2021

1. AD 2021 nr 44

Tredskodom

2. AD 2021 nr 45

Tredskodom

3. AD 2021 nr 46

Förlikning

4. AD 2021 nr 47

Fallet, som handlar om stridsåtgärd och grunder för veto enligt medbestämmandelagen, refereras ingående på vita blad

5. AD 2021 nr 48

Förlikning

6. AD 2021 nr 49

Tredskodom

7. AD 2021 nr 50

Förlikning

8. AD 2021 nr 51

Förlikning

9. AD 2021 nr 52

Tredskodom

10. AD 2021 nr 53

Tredskodom

ARBETSDOMSTOLEN MELLANDOM Dom nr 47/21
2021-09-08 Mål nr A 29/20
Stockholm

KÄRANDE
Byggnadsfirman PME AB, 556749-5444, Perstorpsgatan 25,
235 32 Vellinge
Ombud: advokaten Richard Sahlberg och biträdande juristen Erik Jagbrant,
Foyen Advokatfirma KB, Södergatan 22, 211 34 MALMÖ

SVARANDE
1. Svenska Byggnadsarbetareförbundet, 802000-4936, 106 32 Stockholm
2. Byggnads Skåne, 846000-8850, Scheelegatan 27, 212 28 Malmö
3. Byggnads Mälardalen, 817600-4177, Box 70, 751 03 Uppsala
Ombud för 1–3: förbundsjuristen Anne Alfredson, LO-TCO Rättsskydd AB,
Box 1155, 111 81 Stockholm

SAKEN
olovlig stridsåtgärd m.m.

Bakgrund

Byggnadsfirman PME AB (PME) är genom hängavtal bundet av kollektivavtal, byggavtalet, med Svenska Byggnadsarbetareförbundet (förbundet). Byggnads Skåne och Byggnads Mälardalen (regionerna) är självständiga juridiska personer och medlemmar i förbundet. PME och regionerna är därmed sinsemellan bundna av byggavtalet, inklusive dess bilaga D (den s.k. entreprenadbilagan). Uttrycket Byggnads används i det följande som en samlingsbeteckning för förbundet och regionerna.

Regionerna skickade den 19 februari 2020 brev till medlemsföretag i Byggföretagen som anlitat PME som underentreprenör, och begärde att dessa skulle häva sina entreprenadavtal med PME. Med anledning av regionernas begäran hölls en förhandling mellan Byggföretagen och förbundet som avslutades den 8 maj 2020, där förbundet vidhöll begäran om att medlemsföretagen skulle häva entreprenadavtalen med PME. Den 13 maj 2020 skickade förbundet en begäran om hävning till medlemsföretagen.

PME har gjort gällande att regionernas krav att PME:s uppdragsgivare ska häva sina entreprenadavtal med PME utgör en stridsåtgärd i medbestämmandelagens mening, att stridsåtgärden alltjämt pågår samt att förbundet har medverkat till stridsåtgärden genom att påkalla förhandling med Byggföretagen och genom att skicka en begäran om hävning till PME:s uppdragsgivare. Enligt PME är stridsåtgärden olovlig eftersom den inte har

beslutats i behörig ordning och eftersom den är avsedd att utgöra en påtryckning i en rättstvist och har ett rättsstridigt syfte. PME har yrkat att regionerna och förbundet ska betala visst allmänt och ekonomiskt skadestånd till PME samt att de ska förpliktas att på visst sätt skriftligen meddela att begäran om hävning av entreprenadkontrakten med PME inte längre gäller. Vidare har PME gjort gällande att regionerna brutit mot 45 § medbestämmandelagen genom att inte varsla innan åtgärderna vidtogs och även för detta yrkat förpliktande för regionerna att betala allmänt skadestånd till PME.

Byggnads har bestritt talan och gjort gällande att varken regionerna eller förbundet vidtagit eller medverkat till någon stridsåtgärd, utan agerat i enlighet med ett förfarande som anges i punkten 4.6 i bilaga D till byggavtalet.

Arbetsdomstolen har den 24 juni 2020 avslagit ett av PME framställt yrkande (se AD 2020 nr 40).

Efter samråd med parterna har Arbetsdomstolen beslutat att genom mellandom pröva frågan om förbundets, Byggnads Skånes och Byggnads Mälardalens åtgärder utgjort olovliga stridsåtgärder och om de agerat i strid med 42 § medbestämmandelagen.

Domskäl

Tvisten

Den fråga som Arbetsdomstolen ska pröva i denna mellandom är om förbundets, Byggnads Skånes och Byggnads Mälardalens åtgärder utgjort olovliga stridsåtgärder och om de agerat i strid med 42 § medbestämmandelagen.

Utgångspunkter för bedömningen

Stridsåtgärdsbegreppet

Någon närmare definition av vad som avses med en stridsåtgärd finns inte i medbestämmandelagen eller dess förarbeten. I 41 § medbestämmandelagen talas om arbetsinställelse (lockout eller strejk), blockad, bojkott eller annan därmed jämförlig stridsåtgärd. Som en allmän utgångspunkt brukar framhållas att en stridsåtgärd förutsätter att en åtgärd vidtas, att denna har ett påtryckningssyfte (fackligt syfte) och att åtgärden vidtas i kollektiva former. I princip varje handling eller underlåtenhet som en part vidtar och som är av

en sådan beskaffenhet att den faktiskt kan inverka på motparten, kan vara en stridsåtgärd. Det avgörande för om en åtgärd ska betecknas som en stridsåtgärd eller inte är oftast i vilket syfte åtgärden har vidtagits.

I rättspraxis förekommer fall där frågan varit om en arbetsgivare eller en arbetstagarorganisation har vidtagit en stridsåtgärd genom att utöva befogenheter som tillkommer dem enligt lag eller avtal. Frågan har även berörts i förarbetena till medbestämmandelagen. Dessa rättsfall och förarbetsuttalanden synes ge uttryck för ståndpunkten att det, vid åtgärder där en part i god tro avser att utöva en befogenhet som tillkommer parten enligt lag eller avtal, inte är tillräckligt att åtgärden i och för sig innebär en påtryckning på kollektivavtalsmotparten i t.ex. en rättstvist, och att parten förstår det. För att det ska vara fråga om en stridsåtgärd krävs att åtgärden vidtagits i något annat syfte än det som är ändamålet med befogenheten. Se AD 2020 nr 40 med hänvisningar.

Frågeställningen i målet

Den fråga som Arbetsdomstolen ska ta ställning till är, mot bakgrund av vad som ovan anförts, om förbundet och regionerna i god tro avsett att utöva en befogenhet som tillkommer organisationerna enligt bilaga D och om de agerat i annat syfte än att hävda sin uppfattning om avtalets tillämpning.

Vetoreglerna i medbestämmandelagen

Bestämmelserna i 38–40 §§ medbestämmandelagen har rubriken ”Facklig vetorätt i vissa fall” och har, såvitt här är av intresse, följande innebörd.

En arbetsgivare som avser att anlita en underentreprenör eller ett bemanningsföretag för visst arbete för dennes räkning eller i hans eller hennes verksamhet, är skyldig att dessförinnan på eget initiativ förhandla med den arbetstagarorganisation i förhållande till vilken arbetsgivaren är bunden av kollektivavtal för sådant arbete. Om det finns en lokal arbetstagarorganisation ska förhandlingsskyldigheten fullgöras i första hand genom förhandling med denna. Om parterna inte uppnår enighet vid den lokala förhandlingen ska arbetsgivaren på begäran förhandla även med central arbetstagarorganisation. Se 38 § medbestämmandelagen.

Om sådan förhandling har ägt rum och den centrala arbetstagarorganisationen förklarar att den av arbetsgivaren tilltänkta åtgärden kan antas medföra att lag eller kollektivavtal för arbetet åsidosätts eller att åtgärden på annat sätt strider mot vad som är allmänt godtaget inom parternas avtalsområde, får åtgärden inte beslutas eller verkställas av arbetsgivaren (39 § medbestämmandelagen). Man talar om att arbetstagarorganisationen lägger ett veto.

Ett veto får alltså bara läggas om den åtgärd som arbetsgivaren vill vidta kan antas föra med sig att lag eller kollektivavtal för arbetet sätts åsido eller om åtgärden annars strider mot vad som är allmänt godtaget inom parternas avtalsområde. Som ett exempel på vad som kan utgöra skäl för att lägga ett veto nämns i förarbetena att det är väl känt för arbetstagarsidan att en viss företagare, som arbetsgivaren vill anlita, i förhållande till sina anställda regelmässigt åsidosätter t.ex. arbetarskydds- eller arbetstidslagstiftning, eller att han på något annat sätt flagrant visar bristande förmåga eller vilja att uppfylla centrala förpliktelser som lagstiftning eller kollektivavtal ålägger honom som arbetsgivare (prop. 1975/76:105 bil. 1 s. 400).

Om en arbetstagarorganisation har lagt ett veto får arbetsgivaren inte besluta eller verkställa den åtgärd som förhandlingen enligt 38 § har gällt (39 § medbestämmandelagen). Om arbetsgivaren likväl gör detta kan denne åläggas att betala skadestånd till arbetstagarorganisationen för att ha brutit mot medbestämmandelagen (54 § medbestämmandelagen). I praktiken lär endast allmänt skadestånd komma i fråga. Om arbetsgivaren i strid med vetot träffar avtal med t.ex. en underentreprenör kan arbetsgivaren inte åläggas att häva avtalet, och domstol kan inte heller ogiltigförklara avtalet av den anledningen att det har ingåtts i strid med ett inlagt veto (AD 1978 nr 114). Avtalet är således i princip gällande, men arbetsgivaren kan få betala skadestånd till arbetstagarorganisationen för brott mot vetot.

Arbetsgivaren behöver inte följa ett lagt veto, om arbetstagarorganisationen har saknat fog för sin ståndpunkt (40 § medbestämmandelagen). Om så är fallet får arbetsgivaren besluta och verkställa åtgärden, men arbetsgivaren måste själv och med risk för att bli utsatt för skadeståndskrav bedöma om arbetstagarorganisationen har saknat fog för sin ståndpunkt. Arbetsgivaren kan också välja att gå till domstol och begära att domstolen förklarar att vetot saknar rättslig verkan och i samband därmed begära ett interimistiskt beslut i frågan (jfr 69 § medbestämmandelagen och t.ex. AD 2021 nr 35).

Har arbetstagarorganisationen saknat fog för det lagda vetot, kan organisationen bli skyldig att betala såväl ekonomiskt som allmänt skadestånd till arbetsgivaren. Däremot kan den tilltänkte entreprenören inte få skadestånd enligt medbestämmandelagen.

Arbetstagarorganisationen anses ha saknat fog för det inlagda vetot när dess företrädare har insett eller borde ha insett att det saknades förutsättningar för facklig vetorätt (se prop. 1975/76:105 bil. 1 s. 318). Arbetsdomstolen har ansett att med uttrycket ”saknat fog” avses dels fall där det har varit fråga om rent ovidkommande syften med vetot, dels fall där arbetstagarorganisationen har gjort sig skyldig till en kvalificerad missbedömning av föreliggande omständigheter eller av rättsläget (se t.ex. AD 1978 nr 109).

Genom kollektivavtal får avvikelser göras från bestämmelserna i 38–40 §§ medbestämmandelagen (4 § andra stycket samma lag).

Innebörden av bilaga D

Byggföretagen och förbundet är avtalsparter i byggavtalet som innehåller bilaga D (entreprenadbilagan). Bilagan har rubriken ”Branschöverenskommelse om tillämpningsregler avseende 38–40 §§ lagen (1976:580) om medbestämmande i arbetslivet (MBL)” och innehåller bestämmelser som kompletterar och delvis ersätter 38–40 §§ medbestämmandelagen. Bilagan innehåller regler som arbetsgivare vilka är bundna av byggavtalet ska följa när de anlitar underentreprenörer eller bemanningsföretag.

Av vad Byggföretagen och Byggnads anfört framgår följande om bakgrunden till bilaga D. Anlitande av underentreprenörer förekommer i mycket stor omfattning i byggbranschen. I målet har sagts att det finns ungefär 100 000 byggarbetsplatser per år i Sverige och att det vid dessa används i genomsnitt tio underentreprenörer. Att förhandla enligt 38 § medbestämmandelagen skulle vara mycket tidsödande och kostsamt och bilaga D innehåller därför förfaranden som väsentligen ersätter sådana förhandlingar. Förfarandena är utformade för att minska administration och kostnader samt ge flexibilitet i det praktiska affärslivet, och samtidigt upprätthålla det inflytande och kontroll som 38–40 §§ medbestämmandelagen är avsedda att ge arbetstagarorganisationen.

I bilaga D anges att parterna är överens om att det är viktigt bl.a. att på olika sätt främja seriöst företagande inom byggbranschen, att det finns en rättvis och sund konkurrens mellan företagen i branschen, vilket utgör en förutsättning för att uppnå ett seriöst företagande, och att samtliga parter inom byggindustrin aktivt verkar för att företag inom byggavtalets tillämpningsområde bedriver sin verksamhet så att det inte innebär åsidosättande av lag och kollektivavtal eller vedertagen branschpraxis.

Bilagan föreskriver, såvitt här är av intresse, skilda förfaranden vid anlitande av underentreprenör eller bemanningsföretag som 1) är medlem i Byggföretagen, 2) är bunden av byggavtalet genom hängavtal med förbundet och 3) som varken är medlem i Byggföretagen eller bunden av byggavtalet genom hängavtal. Det tre förfarandena innebär – starkt förenklat – följande.

Vid anlitande av underentreprenör eller bemanningsföretag som varken är medlem i Byggföretagen eller bunden av byggavtalet genom hängavtal (kategori 3) tillämpas reglerna i 38–40 §§ medbestämmandelagen. Arbetsgivaren är alltså vid anlitande av sådana underentreprenörer och bemanningsföretag skyldig att förhandla enligt 38 § medbestämmandelagen.

Vid anlitande av underentreprenör eller bemanningsföretag som är medlem i Byggföretagen (kategori 1) behöver arbetsgivaren inte förhandla enligt 38 § medbestämmandelagen. Om berörd region inom Byggnads anser att det finns skäl att aktualisera veto enligt 39 § medbestämmandelagen avseende

en underentreprenör eller ett bemanningsföretag som är medlem i Byggföretagen, kan regionen initiera ett förfarande vilket kan leda till att arbetsgivare som har för avsikt att anlita underentreprenören eller bemanningsföretag fortsättningsvis ska förhandla enligt 38 § medbestämmandelagen och iaktta reglerna i 39–40 §§ medbestämmandelagen.

Vid anlitande av underentreprenör eller bemanningsföretag som är bunden av byggavtalet genom hängavtal (kategori 2) ska arbetsgivaren kontrollera att företaget uppfyller vissa villkor, bl.a. att det är godkänt för F-skatt, är registrerat för moms och har kollektivavtal för ifrågavarande arbete. (Kravet på att företaget ska vara registrerat för moms har tagits bort i det numera gällande avtalet.) Om företaget uppfyller dessa villkor behöver arbetsgivaren inte förhandla enligt 38 § medbestämmandelagen. I stället ska arbetsgivaren första gången en underentreprenör eller ett bemanningsföretag anlitas informera berörd region inom Byggnads om bl.a. företagets namn, organisationsnummer och kontaktuppgifter, en s.k. förstagångsanmälan. Vidare ska arbetsgivaren föra en förteckning över vilka underentreprenörer och bemanningsföretag som anlitas av arbetsgivaren, en s.k. UE-lista. Även för denna grupp av företag finns en möjlighet för berörd region, som anser att det finns skäl att aktualisera veto enligt 39 § medbestämmandelagen avseende en underentreprenör eller ett bemanningsföretag, att initiera ett förfarande vilket kan leda till att arbetsgivare som har för avsikt att anlita underentreprenören eller bemanningsföretaget fortsättningsvis ska tillämpa 38–40 §§ medbestämmandelagen.

Därutöver finns beträffande underentreprenörer eller bemanningsföretag som är bundna av byggavtalet genom hängavtal (kategori 2) en bestämmelse om hävning av entreprenadavtal eller avtal om inhyrning, med följande lydelse.

> **4.6 Hävning av entreprenadavtal eller avtal om inhyrning**
> Om arbetsgivaren har träffat avtal med underentreprenören eller bemanningsföretaget innan berörd Byggnads region framför att det finns skäl att aktualisera veto och regionen kräver att entreprenadavtalet ska hävas, ska ärenden hänskjutas till central förhandling. Om Byggnads vid den centrala förhandlingen förklarar att de skulle ha utövat sin vetorätt om avtalet inte hade ingåtts är arbetsgivaren skyldig att på Byggnads begäran häva avtalet med omedelbar verkan.

Om arbetsgivaren har träffat avtal med företaget innan berörd Byggnads region framför att det finns skäl att aktualisera veto kan alltså regionen kräva att entreprenadavtalet ska hävas. Effekten av att regionen kräver att entreprenadavtalet ska hävas, är att ärendet ska hänskjutas till central förhandling, dvs. en förhandling mellan Byggföretagen och förbundet. Om förbundet vid den centrala förhandlingen förklarar att de skulle ha utövat sin vetorätt om avtalet inte hade ingåtts, är arbetsgivaren skyldig att på förbundets begäran häva avtalet med omedelbar verkan.

Av bestämmelsens utformning framgår att arbetsgivarens skyldighet att häva entreprenadavtalet uppkommer om förbundet efter den centrala förhandlingen begär det, och inte när regionen kräver att entreprenadavtalet ska hävas.

Förfarandet med hävning enligt punkten 4.6 i bilaga D kan förstås så att parterna släppt kravet att arbetsgivaren ska förhandla innan denne anlitar en underentreprenör mot att arbetstagarorganisation kan ingripa mot anlitande av en underentreprenör inte bara innan avtal träffats, utan även under en pågående entreprenad.

En regel som ger förbundet rätt att i vissa situationer kräva att arbetsgivaren ska häva entreprenadavtal har funnits i branschöverenskommelser på området sedan 1977 (se SOU 1982:60 s. 160). Enligt uppgifter i målet är det dock första gången förbundet med stöd av en sådan bestämmelse begärt att någon arbetsgivare ska häva ett avtal.

Händelseförloppet

Av utredningen i målet har framkommit följande.

Under sommaren eller hösten 2019 utförde Byggnads Skåne en granskning av PME:s dåvarande underentreprenör Nova Ratio, vilken enligt regionen visade att Nova Ratio bl.a. inte gjort någon arbetsplatsanmälan, inte rapporterat korrekt lön och betalat för låg lön. Den 7 och 30 oktober 2019 hölls med anledning härav en förhandling mellan Byggnads Skåne och Nova Ratio som utmynnade i att Nova Ratio åtog sig att betala skadestånd till Byggnads Skåne med 1 750 000 kr. Byggnads Skåne företräddes vid förhandlingen av bl.a. ombudsmannen Johan Dahlberg och Nova Ratio av juristen Tomas Sträng.

Samma dag som förhandlingen med Nova Ratio påbörjades begärde Byggnads Skåne, genom ombudsmannen Johan Dahlberg, förhandling med PME avseende två arbetsplatser i Malmö, med påstående om att PME i strid med byggavtalet inte lämnat någon arbetsplatsanmälan, inte förhandlat om prestationslön samt inte följt bilaga D vid anlitande av underentreprenören Nova Ratio. Förhandlingssammanträden hölls den 28 oktober 2019 och den 7 november 2019. Vid sammanträdena deltog bl.a. Johan Dahlberg för regionen och Tomas Sträng för PME. Vid förhandlingen gjorde Byggnads Skåne även gällande att bolaget inte lämnat någon arbetsplatsanmälan sedan 2016, vilket bolaget bestred. Byggnads Skåne ifrågasatte också varför det stod ”PME” angivet på Nova Ratios arbetstagares ID06-brickor. Vid sammanträdet enades parterna om att PME skulle betala skadestånd till Byggnads Skåne med 100 000 kr samt för framtiden fullgöra sina förpliktelser enligt kollektivavtalet på vissa angivna sätt.

Efter förhandlingssammanträdet mellan Byggnads Skåne och PME den 7 november 2019 skickade Tomas Sträng flera mejl till Johan Dahlberg med förfrågan och påminnelse om att få protokollsförslag med överenskommelsen, men fick enligt uppgift ingen respons förrän ett protokollsförslag sändes över den 15 november 2019. Därefter följde viss mejlväxling med förslag till protokoll och förslag till överenskommelse om löner, dock utan att parterna kunde nå enighet om den frågan. Ett slutligt undertecknat protokoll, innefattande överenskommelsen mellan PME och Byggnads Skåne, avseende förhandlingen med sammanträde bl.a. den 7 november 2019 synes inte ha upprättats förrän den 29 maj 2020.

Med anledning av Byggnads Skånes granskning avbröt PME enligt egen uppgift samarbetet med Nova Ratio i slutet av oktober 2019, och kom fortsättningsvis att anlita Agral Trade som ersättare för Nova Ratio. Den 23 augusti 2019 fick Tomas Sträng fullmakt av Agral Trade att företräda bolaget i förhållande till bl.a. förbundet. Den 7 november 2019 träffade Agral Trade, genom Tomas Sträng, hängavtal med Byggnads.

Den 27 november 2019 förhandlade PME per mejl med Byggnads Skåne, som då företräddes av ombudsmannen Brian Hansen, om att anlita Agral Trade som ny underentreprenör. I ett mejl från PME återfinns en uppgift om att Agral Trade anlitades från den 27 november 2019, men i det undertecknade förhandlingsprotokollet anges att de berörda arbetena, på sex arbetsplatser i Skåne, påbörjats redan den 25 november 2019. Av förhandlingsprotokollet kan även utläsas att godkännandet av Agral Trade endast avsåg just de sex angivna arbetsplatserna, samt att en förutsättning för att bolaget skulle kunna uppföras på PME:s UE-lista var att det blev registrerat för svensk moms, vilket Agral Trade vid den tiden inte var.

Under november 2019 förekom flertalet mejlkontakter mellan PME och Johan Dahlberg, vid vilka bolaget påtalade att Johan Dahlbergs och Byggnads Skånes agerande vid bl.a. olika arbetsplatsbesök hade lett till att arbetet avstannat på flera arbetsplatser. Bolaget framförde därvid synpunkter på Johan Dahlbergs och Byggnads Skånes agerande mot bakgrund av överenskommelsen den 7 november 2019, och bad om respons.

Den 26 november 2019 hävde en av PME:s beställare, Gripen Betongelement AB, kontraktet med PME på grund av den pågående utredningen från Byggnads sida.

Vid ett möte den 2 december 2019 överlämnade Tomas Sträng i egenskap av ombud för PME en skrivelse till Jonas Sjöberg vid Byggnads Skåne. I skrivelsen uppmanades Byggnads Skåne och Johan Dahlberg bl.a. att fortsättningsvis inte till tredje part insinuera att PME eller bolagets ställföreträdare Paul Prieditis medverkat till lönedumpning för att Nova Ratio inte följt kollektivavtalet, eller på annat sätt svartmåla PME eller Paul Prieditis.

I skrivelsen framfördes vidare följande. ”[PME] vill också påpeka att det inte längre finns något förtroende för Johan Dahlberg. Mot bakgrund härav är Bolaget av uppfattningen att den intressekonflikt som får förstås föreligga medför att det inte är lönt att fortsätta förhandla med Johan Dahlberg som representant för Byggnads. Bolaget […] ställer sig mycket positiv till att fortsätta förhandlingen med Byggnads, dock under förutsättningen att Johan Dahlberg byts ut till en annan representant. Till dess [detta] har skett kommer Bolaget inte att hålla några fortsatta förhandlingar avseende ärendet gällande förhandlingsframställan skickad den 7 oktober 2019.”

I ett mejl till Jonas Sjöberg och Johan Dahlberg den 18 december 2019 framförde Tomas Sträng att PME fortfarande inte hade fått någon respons på mötet och mejlet den 2 december.

Den 10 januari 2020 sände Radio P4 Malmöhus en intervju med Johan Dahlberg, där denne uttalade sig om påstådda kopplingar mellan PME och missförhållanden på arbetsplatser där Nova Ratio och Agral Trade verkade. Intervjun publicerades även i en artikel i Byggnadsarbetaren samma dag.

Den 13 januari 2020 uteblev PME från en lokal tvisteförhandling med Byggnads Skåne. På förfrågningar i mejl om varför bolaget inte inställt sig till förhandlingen, svarade PME med att bolaget begärt att få byta handläggare men inte fått något svar.

Den 18 februari 2020 hölls förhandling mellan PME och Byggnads Mälardalen med anledning av att bolaget inte förhandlat enligt bilaga D inför inhyrning av personal från Agral Trade på en arbetsplats i Norrtälje. Enligt protokollet avstod Byggnads Mälardalen från skadestånd men förbehöll sig rätt till skadestånd om bolaget fortsättningsvis inte följde avtalet. Samma dag hölls en förhandling mellan parterna där de träffade en överenskommelse om att PME skulle få hyra in sju arbetare från Agral Trade för arbete på den aktuella arbetsplatsen i Norrtälje. I protokollet antecknades att det aktuella arbetet pågick under perioden 2 december 2019–31 mars 2020.

Den 19 februari 2020 hade de avtalsansvariga inom regionerna ett av sina återkommande avstämningsmöten med företrädare för förbundet. Vid detta möte diskuterades situationen med PME, varvid Byggnads Skåne berättade att de upplevde problem med bolaget som – enligt dem – bröt mot kollektivavtalet och underlät att inställa sig till förhandlingar. Diskussionen utmynnade i att det beslutades att inleda ett hävningsförfarande enligt punkten 4.6 bilaga D. Samma dag skickade Byggnads Skåne och Byggnads Mälardalen brev till ett antal medlemsföretag i Byggföretagen som anlitat PME och begärde de skulle häva sina avtal med PME. Vidare beställde förbundet en extern utredning, som upprättades i maj 2020.

I enlighet med punkten 4.6 i bilaga D hänsköts hävningsfrågan till central förhandling mellan Byggföretagen och förbundet. Förhandlingen hölls under perioden 28 februari–8 maj 2020. Vid förhandlingen förklarade förbundet att organisationen skulle ha utövat sin vetorätt om avtalet inte hade ingåtts samt utvecklade skälen till att förbundet ansåg att det fanns förutsättningar för att lägga veto.

Den 13 maj 2020 skickade förbundet brev till berörda medlemsföretag i Byggföretagen om att de skulle häva sina avtal med PME, vilket medlemsföretagen därefter gjorde.

Med början den 26 maj 2020 hölls förhandling mellan PME och Byggnads Skåne med anledning av att regionen ansåg att PME vid ett projekt i Kävlinge brutit mot bilaga D, bl.a. genom att inte kontrollera och förstagångsanmäla vissa underentreprenörer. Förhandlingen utmynnade i att PME åtog sig att betala skadestånd om 150 000 kr. Detta skadestånd har inte betalats.

Den 9–10 juni 2020 hölls en förhandling mellan PME och Byggnads Mälardalen med anledning av att Byggnads Mälardalen, enligt vad som anges i ingivet protokoll, uppdagat att PME brutit mot den tidigare överenskommelsen från förhandlingen den 18 februari samma år angående arbetsplatsen i Norrtälje dels genom att vara kvar på arbetsplatsen över en månad längre än vad man förhandlat om, dels genom att de haft en anställd från Agral Trade som överhuvudtaget inte hade förhandlats om att få vara på arbetsplatsen. Förhandlingen utmynnade i att PME åtog sig att betala skadestånd om 50 000 kr. Detta skadestånd har inte betalats.

Förfarandet vid begäran om hävning

I februari 2020 framförde regionerna att det fanns skäl att aktualisera veto och krävde att medlemsföretag i Byggföretagen skulle häva entreprenadavtal som de träffat med PME. Regionerna gjorde detta genom brev till de berörda medlemsföretagen. Med anledning härav påkallade förbundet förhandling med Byggföretagen och förklarade vid den centrala förhandlingen att förbundet skulle ha utövat sin vetorätt om avtal inte hade ingåtts. Sedan förhandlingen avslutats i maj 2020 begärde förbundet att medlemsföretagen skulle häva sina avtal med PME, vilket dessa har gjort.

Arbetsdomstolen kan konstatera att Byggnads följt det förfarande som föreskrivs i punkten 4.6 i bilaga D vid begäran om hävning av entreprenadavtal eller avtal om inhyrning.

Arbetsdomstolen kan här inskjuta följande. Enligt bestämmelsen ska regionen framföra att det finns skäl att aktualisera veto och kräva att entreprenadavtalet ska hävas. Av bestämmelsen framgår inte uttryckligen till vem regionerna ska framföra sin uppfattning respektive sitt krav. Byggnads har tolkat bestämmelsen som att regionerna ska göra detta till berörda medlemsföretag. Med hänsyn till att effekten av regionernas åtgärd endast är att ärenden ska hänskjutas till central förhandling, kan ifrågasättas om ett förfarande

där regionerna skriver till berörda medlemsföretag och begär att avtalen ska hävas är ägnat att orsaka missförstånd om åtgärdens innebörd, och om det inte vore mer ändamålsenligt att avtalet i stället tillämpades så regionerna framför till förbundet att det finns skäl att aktualisera veto och kräva att entreprenadavtalet ska hävas samt informerar berörda företag om att en sådan process inletts.

PME har invänt att Byggnads under förfarandet inte haft kontakt med bolaget och att bolaget därför inte haft möjlighet att lämna synpunkter på om det fanns förutsättningar att aktualisera veto och att detta strider mot grundläggande rättssäkerhetskrav.

Arbetsdomstolen kan konstatera att det förfarande som föreskrivs i punkten 4.6 i bilaga D inte anger något om att den berörda underentreprenören eller det berörda bemanningsföretaget ska få tillfälle att yttra sig eller motsvarande. Vidare bör anmärkas att förfarandet i bilaga D utgör ett alternativ till förfarandet med vetoförklaring enligt 38–39 §§ medbestämmandelagen, och att det inte heller i medbestämmandelagen anges att berörd underentreprenör ska höras eller motsvarande. Reglerna om fackligt veto antogs ursprungligen 1976 och har genom åren varit omdebatterade, bl.a. eftersom den entreprenör som blir anklagad för att söka kringgå gällande regler inte ges någon möjlighet att försvara sig eller få vetoförklaringen rättsligt prövad (SOU 1993:32 s. 699 ff.). Av bl.a. detta skäl avskaffades reglerna 1994 (prop. 1993/94:67 s. 50). Bestämmelserna återinfördes emellertid året därpå med motiveringen att de skäl som anförts för att avskaffa dem ansågs ohållbara (prop. 1994/95:76 s. 19). Riksdagen har således accepterat ett förfarande där den berörda entreprenören inte behöver höras innan ett veto läggs (betänkande 1994/95:AU4). Mot den bakgrunden finns det inte skäl för att ifrågasätta det förfarande som anges i 4.6 i bilaga D.

Har det funnits fog för att aktualisera veto?

Inledning

En förutsättning för att Byggnads enligt 4.6 i bilaga D ska ha rätt att kräva att medlemsföretaget ska häva entreprenadavtalet är att förbundet ”skulle ha utövat sin vetorätt om avtalet inte hade ingåtts”. För att arbetstagarorganisationen ska kunna lägga ett verksamt veto enligt 39 § medbestämmandelagen krävs att den av arbetsgivaren tilltänkta åtgärden kan antas medföra att lag eller kollektivavtal för arbetet åsidosätts eller att åtgärden på annat sätt strider mot vad som är allmänt godtaget inom parternas avtalsområde. En arbetstagarorganisation som lägger ett veto måste kunna visa på positiva omständigheter som talar till förmån för den gjorda bedömningen. Det räcker inte med bara antaganden. Se prop. 1975/76:105 bil. 1 s. 498 och 533.

PME har med hänvisning till rättspraxis anfört att andra omständigheter än de som regionerna anfört i breven från februari 2020 inte får läggas till grund för prövningen av om det fanns skäl att aktualisera veto och hävning.

Arbetsdomstolen har i sin rättspraxis framhållit att den arbetsgivare mot vilken vetot läggs behöver få klart för sig vilka skäl som arbetstagarorganisationen lagt till grund för sitt veto, för att kunna bedöma om organisationen har fog för vetot och om arbetsgivaren därför behöver följa vetot (jfr 40 § medbestämmandelagen). Mot bakgrund härav krävs att arbetstagarorganisationen uppger de huvudsakliga skälen för vetoförklaringen. Skälen bör anges i vetoförklaringen till arbetsgivaren, men ska också bedömas mot bakgrund av vad som förekommit vid de förhandlingar som föregått förklaringen. Om en arbetsgivare överväger att inte följa vetot kan det krävas att denna tar kontakt med arbetstagarorganisationen för att utröna oklarheter om vilka skäl som anförs för vetot. Se t.ex. AD 1979 nr 31 och AD 1978 nr 109.

Som redan nämnts har regionernas brev i februari inte medfört någon skyldighet för medlemsföretagen att häva sina avtal med PME, utan endast att central förhandling skulle hållas. Breven kan alltså inte jämställas med en vetoförklaring enligt 39 § medbestämmandelagen, utan deras funktion i förfarandet motsvarar snarare den lokala förhandlingen vid tillämpning av 38–40 §§ medbestämmandelagen. I stället uppkommer skyldigheten att häva genom att förbundet vid den centrala förhandlingen dels förklarar att förbundet skulle ha utövat sin vetorätt om avtalet inte hade ingåtts, dels begär att avtalet ska hävas. Mot bakgrund härav ligger det, enligt Arbetsdomstolens mening, i linje med AD 1978 nr 109 och AD 1979 nr 31 att bedömningen grundas på vad som framkommit vid den centrala förhandlingen och i den begäran om hävning som förbundet skickade till berörda medlemsföretag i maj 2020. Arbetsdomstolen delar alltså inte PME:s uppfattning att bedömningen ska grundas enbart på vad regionerna anfört i breven från februari.

Byggnads har, med hänvisning till olika förhandlingsprotokoll, i Arbetsdomstolen gjort gällande att PME vid upprepade och återkommande tillfällen i strid med byggavtalet underlåtit att göra arbetsplatsanmälan och inte begärt lokal löneförhandling eller lämnat underlag för denna. Dessa omständigheter omnämns varken i protokollet från den centrala förhandlingen eller i förbundets begäran om hävning. Omständigheterna ska därför, enligt Arbetsdomstolens mening, inte beaktas vid bedömningen av om förbundet haft skäl att begära hävning. Detsamma gäller Byggnads uppgift om att PME vid flera tillfällen brutit mot parternas överenskommelser i protokoll om att betala skadestånd för kollektivavtalsbrott.

Skälen för begäran om hävning

Av utredningen framgår att Byggnads granskning av PME har sin bakgrund i att bolaget tidigare anlitade Nova Ratio som underentreprenör och att Nova Ratio, enligt Byggnads, på ett flagrant sätt brutit mot byggavtalet, bl.a. genom att betala för låg lön. Att Nova Ratio på ett allvarligt sätt brutit mot byggavtalet har inte ifrågasatts av PME och vinner stöd av att Nova Ratio gått med på att betala ett skadestånd på 1 750 000 kr till Byggnads Skåne.

Förbundet har vid den centrala förhandlingen och i förbundets begäran om hävning anfört bl.a. följande skäl för att begära att medlemsföretagen skulle häva sina avtal med PME.

Byggnads har för det första gjort gällande att PME vid upprepade och återkommande tillfällen brutit mot bilaga D vid anlitande av underentreprenörer.

Av protokollet från förhandlingen med sammanträde bl.a. den 28 oktober 2019 framgår att Byggnads gjort gällande att PME inte gjort någon förstagångsanmälan avseende Nova Ratio eller fört upp bolaget på UE-listan, vilket PME har bestritt. Arbetsdomstolen kan konstatera att det av allmänna processrättsliga principer följer att PME har bevisbördan för att bolaget gjort en förstagångsanmälan respektive fört upp Nova Ratio på UE-listan. Vidare har bolaget vid förhandling åtagit sig att betala allmänt skadestånd till Region Skåne med anledning av Byggnads påstående i denna del. Enligt Arbetsdomstolen ger utredningen starkt stöd för att PME brutit mot bilaga D i dessa avseenden.

Agral Trade var bundet av byggavtalet genom hängavtal, men var inte momsregistrerat. Som en följd av att bolaget inte var momsregistrerat kunde – enligt den utformning som bilaga D hade vid den tiden – bolaget inte anlitas genom det förenklade förfarande som bilagan anger för företag som är bundna av byggavtalet genom hängavtal. I stället skulle det förfarande som anges i 38–40 §§ medbestämmandelagen tillämpas för Agral Trade. Av ett förhandlingsprotokoll från den 18 februari 2020 framgår att PME inte hade förhandlat innan Agral Trade anlitades för ett arbete i Norrtälje. Inte heller hade PME gjort någon förstagångsanmälan eller fört upp Agral Trade på UE-listan. Samma dag hölls en förhandling enligt 38 § medbestämmandelagen där parterna enades om att PME fick anlita Agral Trade genom användande av viss personal och under viss tid. Av protokoll från en förhandling den 9–10 juni 2020 framgår att parterna enats om att PME brutit mot bilaga D genom att på arbetsplatsen i Norrtälje anlita en annan person än den som tidigare angivits och för andra tider. Enligt ett förhandlingsprotokoll från den 26 maj 2020 har PME åtagit sig att betala skadestånd till Byggnads Skåne för att inte ha kontrollerat och förstahandsanmält vissa underentreprenörer i samband med ett arbete i Kävlinge. Utredningen ger enligt Arbetsdomstolens mening starkt stöd för att PME brutit mot bilaga D i dessa avseenden.

Byggnads har även anfört att anställda hos underentreprenören Nova Ratio bar ID06-kort och kläder med PME:s logga samt angivit PME som uppdragsgivare vid inskrivning på arbetsplatsen. Enligt Byggnads har detta skett i syfte att dölja att de arbetade för en annan arbetsgivare än PME och därigenom försvåra kontrollen av att lag och avtal följdes på arbetsplatsen. PME har bekräftat att det förekommit att anställda hos Nova Ratio haft ID06-kort och kläder med PME:s logga. Enligt Paul Prieditis var syftet att visa att personalen ingick i PME:s grupp. Enligt honom var syftet inte att försvåra kontrollen av att lag och avtal följdes på arbetsplatsen, utan detta

gjordes av säkerhetsskäl och för att marknadsföra PME. Enligt Arbetsdomstolens mening har PME:s agerande att låta anställda hos en underentreprenör bära ID06-kort med PME:s logga varit ägnat att vilseleda andra om vem som varit arbetstagarnas arbetsgivare, vilket PME måste ha förstått.

Vidare har Byggnads gjort gällande att PME brutit mot sin förhandlingsskyldighet genom att inte inställa sig till förhandlingssammanträde med Byggnads Skåne den 13 januari 2020. PME har vitsordat att bolaget inte kommit till förhandlingen och anfört att bolaget hos Byggnads Skåne vid upprepade tillfällen begärt att Johan Dahlberg skulle bytas ut som förhandlare för Byggnads Skåne, men inte fått något svar från regionen. Arbetsdomstolen gör följande bedömning. Det är i och för sig riktigt, som Byggnads anfört, att utgångspunkten är att en part i en förhandling själv bestämmer vem skall företräda parten. I målet har PME uttryckt uppfattningen att Region Skåne vid en förhandling inte borde företrädas av en viss ombudsman och begärt besked av regionen i frågan. Eftersom regionen inte besvarat frågan kan bolagets utevaro från förhandlingen, enligt Arbetsdomstolens mening, inte anses utgöra ett sådant brott mot lag eller kollektivavtal som kan ligga till grund för ett veto enligt 39 § medbestämmandelagen.

Byggnads har också gjort gällande att Agral Trade inte korrekt rapporterat och betalat in avgifter till Fora avseende gällande kollektivavtalsförsäkringar. Byggnads har gjort gällande att Agral Trade för år 2019 inte anmält några arbetstagare och inte gjort några inbetalningar till Fora, trots att bolaget under november och december 2019 hade anställda som omfattades av avtalet. Byggnads har vidare anfört att PME för 2020 anmält ett preliminärt lönebelopp om 3 000 000 kr, vilket är en för låg summa i förhållande till det antal arbetstagare som bolaget anmält till utstationeringsregistret, samt att bolaget under januari och februari 2020 inte betalat sina avgifter till Fora och i maj 2020 låg efter med betalning till Fora med 25 000 kr. PME har invänt att skälet till att någon avgift för 2019 inte betalats är att lönen för Agral Trades anställda betalas månaden efter att den tjänats in och att lön för arbete som utfördes i december 2019 alltså betalades i januari 2020.

Byggnads har även uppgivit att organisationen fått del av anställningsavtal mellan Agral Trade och dess anställda av vilka det framgår att den överenskomna lönen är cirka 30 kr per timme, varför det finns anledning att ifrågasätta att Agral Trade betalar kollektivavtalsenliga löner. Byggnads har inte åberopat några närmare omständigheter som stödjer denna misstanke.

Arbetsdomstolens bedömning

Enligt Arbetsdomstolens mening måste Byggnads agerande bedömas mot bakgrund av att Nova Ratio, som PME anlitade fram till hösten 2019, på ett allvarligt sätt bröt mot gällande kollektivavtal bl.a. genom att betala för låg

lön. Att medlemsföretag i Byggföretagen anlitade PME, som i sin tur anlitade Nova Ratio, har alltså fram till hösten 2019 medfört att kollektivavtal för arbetet åsidosatts.

Av utredningen framgår att PME vid anlitande av Nova Ratio som underentreprenörer brutit mot bilaga D. Det är också utrett att PME låtit anställda vid Nova Ratio använda ID06-kort med PME:s logga. Förfarandet har, enligt Arbetsdomstolens mening, varit ägnat att vilseleda andra om vem som varit arbetstagarnas arbetsgivare, vilket PME måste ha förstått. PME:s brott mot bilaga D samt agerande med ID06-kort har försvårat för Byggnads att upptäcka de felaktigheter som förekommit hos Nova Ratio.

Av utredningen framgår vidare att PME fortsatt att bryta mot bilaga D även efter att samarbetet med Nova Ratio upphört. PME har i förhandlingsprotokoll vidgått att bolaget brutit mot bilaga D vid två tillfällen i Norrtälje och vid ett arbete i Kävlinge. Reglerna i bilaga D utgör inte bara administrativa föreskrifter, utan syftar till att möjliggöra kontroll av att lag och kollektivavtal följs samt att motverka den typ av missförhållanden som förekommit hos Nova Ratio.

Utredningen ger även stöd för att PME:s underentreprenör Agral Trade inte korrekt anmält och korrekt betalat avgifter till Fora.

Enligt Arbetsdomstolens mening har Byggnads visat omständigheter som talar för att ett anlitande av PME kunde antas medföra att lag eller kollektivavtal för arbetet åsidosätts eller att åtgärden på annat sätt strider mot vad som är allmänt godtaget inom parternas avtalsområde, och Byggnads skulle alltså haft fog att lägga veto, om Byggföretagens medlemsföretag inte redan hade ingått avtal med PME.

Har Byggnads vidtagit en stridsåtgärd mot PME?

Arbetsdomstolen har funnit att Byggnads följt det förfarande som anges i punkten 4.6 i bilaga D och att förbundet skulle haft fog att lägga veto, om Byggföretagens medlemsföretag inte redan inte hade ingått entreprenadavtal med PME.

Det finns, enligt Arbetsdomstolens mening, inget stöd för att vare sig regionerna eller förbundet mot bättre vetande eller i ond tro har hävdat sin uppfattning att de enligt punkten 4.6 i bilaga D haft rätt att agera på sätt som organisationerna gjort. Inte heller finns det något stöd för att deras agerande haft som syfte att utöva påtryckning mot PME som går längre än att hävda arbetstagarsidans uppfattning om avtalets tillämpning och utöva sina befogenheter enligt den uppfattningen.

Av detta följer att förbundets, Byggnads Skånes och Byggnads Mälardalens åtgärder inte har utgjort stridsåtgärder och att de inte har agerat i strid med 42 § medbestämmandelagen. Det som PME i övrigt anfört medför ingen annan bedömning.

Domslut

Arbetsdomstolen fastställer att Svenska Byggnadsarbetareförbundets, Byggnads Skånes och Byggnads Mälardalens åtgärder inte har utgjort olovliga stridsåtgärder och att de inte har agerat i strid med 42 § medbestämmandelagen.

Ledamöter: Jonas Malmberg, Peter Syrén, Kerstin G Andersson, Åsa Kjellberg Kahn, Göran Söderlöf, Lenita Granlund, Elisabeth Mohlkert. Enhälligt.

Rättssekreterare: Pontus Bromander